

Konu 1: Sağlık ve Hastalık Kavramı ve Temel Tanımlar

1. Temel Kavramlar

1.1. Sağlık Eğitimi ve Mesleki Uygulamalarını Etkileyen Temel Kavramlar

Temel kavramlar; çevre, insan, sağlık / hastalıktır.

Çevre: Biyo-psiko-sosyo-kültürel bir varlık olan insan, biyolojik, fiziksel ve sosyal bir çevre içinde etkileşim hâlinde yaşar. İnsanın dışındaki her şey çevreyi oluşturur. İnsan yaşamında, içinde bulunduğu çevre, önemli bir yere sahiptir. Çevre, organizmanın gelişmesini ve yaşamasını etkileyen dış koşulların ve etmenlerin tümüdür. Canlılar ile onları çevreleyen canlı ve cansız ortam şeklinde tanımlanır.

Fiziksel çevre: Hava, su, ateş, toprak, yiyecekler, gürültü ve çöpler gibi dış çevrede var olan faktörleri kapsar.

Biyolojik çevre: Beden içi, beden dışı olarak ikiye ayrılır. Beden içi biyolojik çevre; cins, ırk, kalıtım, zekâ, motivasyon gibi özellikleri kapsar. Beden dışı biyolojik çevre; iklim, güneş ışığı, nem, mikroskopik canlılar, böcekler, bitkiler gibi tüm doğayı kapsar.

Sosyal çevre: İnsanların yakın çevresi (aile), geniş çevresi (grup) ve evrensel çevresi (ülke, dünya, uzay) ile etkileşim sürecine bağlı, bireyin toplumsallaşmasını sağlayan ortam **sosyal çevre** olarak adlandırılır. Bireyin bebek-anne ilişkisi ile başlayan sosyal çevresi, okul, iş gibi sosyal gruba ve topluma ait olma ile giderek gelişir.

Kültürel çevre: Bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütününe, **kültür** denir. Kültür bir öğrenmedir. Bu öğrenme sosyal çevre içinde gerçekleşir. Sosyal çevre; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve âdetlerden oluşur. Kültür, içinde yaşanılan çevrenin etkilerini ve özelliklerini taşır. Bu nedenle bireyin sağlığı algılayışı ve tepkileri kültürün etkisi altındadır.

İnsan: Sağlık hizmetinin odağı insandır. O nedenle insanı, dolayısıyla kendi varlığımızı daha bilinçli olarak tanımamız önemlidir. İnsan çevre içinde yaşayan, çevreyi kendine uygun duruma getiren, hastalık/sağlık çizgisi içinde hareket eden, sağlığı geliştirme ve hastalıkların iyileşmesinde yardım ve desteğe ihtiyaç duyan bir varlıktır.

İnsan fizyolojik, psikolojik, sosyal bir varlıktır. İnsanın fizyolojik yönünü hücre, doku, organ ve sistemler oluşturur. İnsanın psikolojik yönünü ise değerler, kişilik, motivasyon, istek/isteksizlik, tepkiler ve algılama gibi faktörler oluşturur. İnsanın sosyal yönünü ise içinde yaşadığı toplumun değerleri oluşturur.

İnsan, içinde bulunduğu duruma uyum sağlayan bir varlıktır. İnsanın, hayatını tehdit eden durumlara karşı koyma ve kendini dengede tutma yeteneği vardır. Yaşam için en uygun koşullara uyum sağlamak üzere fizyolojik sistemin kendi kendini düzenleme sürecine homeostasis, yani iç denge denir. Vücudun değişime uyum sağlayabilmesi için desteklenmeye ihtiyacı vardır. Her bireyin yaşadığı değişimleri

algılama ve baş etme biçimi farklıdır. Baş edemediği durumlarda organizmada bedensel ve ruhsal sınırların tehdit edilmesi ve zorlanması ile stres ortaya çıkar. Strese neden olan faktörlere stresör denir. Stresörle yetersiz baş etme durumunda; düşünce sürecinde bozulma, fiziksel ve ruhsal hastalıklar, sosyal ilişkilerde problemler görülebilir.

Sağlık ve hastalık: İnsan için sağlıklı olmak önemlidir ve temel hakkıdır. Kişinin çalışması, üretmesi, sevmesi, hareket etmesi, kendini fiziksel ve mental olarak nasıl hissettiği ile yakından ilişkilidir. Hastalık, bu durumları olumsuz etkiler.

Sağlık kavramı, bireyden bireye, toplumdan topluma farklılık gösterir. Bu nedenle, biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel olarak farklı tanımları yapılabilir. Biyolojik olarak sağlık, vücudun her hücresinin en yüksek işlevi görmesi, hücreler arasında tam bir uyumun olması durumudur. Sosyolojik olarak sağlık, bireyin kendisinden beklenen rol ve sorumlulukları yerine getirebilmesi, çevre ile olumlu ilişkiler kurabilmesidir. Psikolojik olarak sağlık, bireyin beklenmedik bir durumla karşılaştığında, yaşadığı duyguları ve geliştirdiği başa çıkma yöntemleri ile duruma ve çevresine uyum sağlayabilmesidir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığı “sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil fiziksel, mental ve sosyal yönden tam bir iyilik hâlidir” şeklinde tanımlar. Hastalığın da sağlık gibi değişik tanımları yapılmıştır. Hastalık, rahatsızlık veya sağlık durumundan sapma olarak tanımlanır. Hastalık; organizmanın yaralanması ya da çeşitli nedenlerle homeostatik dengenin bozulması olup beraberinde fizyolojik, psikolojik ve sosyal sorunları da getiren durum olarak da tanımlanabilir.

Hastalık davranışını etkileyen faktörler, kişinin kendini hasta algılaması ile ilgilidir. Bu faktörler; Semptomları görülmesi (örneğin; ağrı veya ateşin yükselmesi), Bireyin hissettikleri (örneğin; iyi, kötü, hasta), Günlük aktivitelerini sürdürmedeki becerileri (örneğin; iş, okul vb.) ile ilgilidir.

Kişilerin hastalık davranışlarını, kültürleri ve sosyal durumları belirler. Bizim toplumumuzda hasta olmak, dinlenme ve iş yapmama olarak algılanır. Kültürel öğrenme erken çocukluk dönemlerinde başlar. Aynı hastalığa ayrı kültürlerde çok farklı tepkiler verilebilir. Bu nedenle, hastanın hastalık ile ilgili tutumundan haberdar olunmalıdır. Böylece hastanın şikâyetleri en aza indirilebilir. Hastalık aşamalarını ve hastanın tutumunu iyi değerlendirmelidir. Hastalık aşamaları; Semptomların ortaya çıkması, Hastalığı kabul etme, Tıbbi bakım alma, İyileşme ve rehabilitasyon aşaması şeklinde sıralanabilir.

2. Ekip Çalışması ve Önemi

Sağlık bakımı; tıbbi tedavi, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin tümünün topluma sunulmasıdır. Sağlık sorunları genelde karmaşık bir yapı gösterir. Bu karmaşanın çözümü için sağlığı ilgilendiren her bir disiplin kendi alanına özgü bilgi ve beceresi ile planlı ve örgütlü bir katılım sağlamalıdır. Böylece birey ve toplumun sağlıklı üretken ve anlamlı bir yaşam biçimine kavuşması gerçekleşebilir. Sağlık bakım hizmetleri geniş kapsamlı ve sürekli bakıma önem vermektedir. Kısmi bakımdan kaçınmak için hizmetleri düzenleyecek ayarlayacak ve dağıtacak bir araç olarak sağlık ekibi geliştirilmiştir. Bireylerin sağlığının korunması ve hastalıklarında yeniden sağlıklarına kavuşturulması

için tüm sağlık ekibi üyelerine önemli görevler düşmektedir. Çağdaş sağlık sistemi içerisinde topluma götürülen sağlık hizmetlerinin etkinliğinde ekip yaklaşımı vazgeçilmez bir doğru olarak kabul edilmektedir.

Ekip; amaç ve düşüncelerinde ortak her biri kendi görevini yapan, en iyi sonuca ulaşmak için deneyim ve bilgilerini paylaşan kişilerin oluşturduğu gruba denir. Ekip; belirli görev, sorumluluk, yetki ve farklı görevlerdeki sağlık disiplini üyelerinin bir araya gelmesi ile oluşur. Ekip üyeleri sistematize ve planlı iş birliği ile sağlık veya hastalık durumunda birey ve topluma doğrudan veya dolaylı etkin ve nitelikli hizmet verir. Verilen hizmete, **sağlık ekibi hizmeti**, bu hizmeti verenlere de **sağlık ekibi** denir.

Ekip hizmeti bilgi, beceri, yetki ve sorumlukları yönünden birbirini tamamlayan aynı amaç için birlikte çalışan benzer ya da farklı bireylerin katılımlarıyla oluşur. Sağlık ekibini oluşturan üyeler; hekim, hemşire, terapistler, psikolog, diyetisyen, eczacı, sosyal hizmet uzmanı ve dolaylı bakım hizmetlerinden (hastane yönetimi, muhasebe, temizlik, güvenlik, teknik hizmetler gibi) oluşur.

3. Hasta Merkezli Bakım Yöntemi

Hasta merkezli bakım yönteminde, her hastanın bakımından sorumlu bir hemşire vardır. Bu yöntemde hemşirenin, hemşirelik bakımı vermesi için belirlenen hastanın bakımını aktif olarak sağlaması gerekir. Hastanın hastaneye kabulünden taburcu olmasına kadar hemşirelik bakımı bir hemşirenin sürekli rehberliği altında yapılır. Hasta merkezli bakım yöntemi, merkez odağını hastanın oluşturduğu ve hemşirenin hastaya ait çok fazla sorumluluk aldığı yöntemdir. Hasta merkezli bakımın amaçları sürekli, kapsamlı ve koordineli çalışmayı kapsamaktadır.

Hasta merkezli bakımın içerdiği unsurlar

Sorumluluk:

Vaka metoduyla günlük bakımın belirlenmesi:

İletişim:

Bakımın niteliğinden sorumlu olma: